

การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน Community-Based Learning Approach for Community-Based Tourism Seminar Management

ธนวิทย์ เพียรดี (Thanawit Piandee)¹

เบญจวรรณ ขุนฤทธิ์ (Benjawan Khunrit)²

อมราวดี คำบุญ (Amarawadee Kumboon)³

พัทธธีรา ทองอัม (Pattera Thongom)⁴

Received: September 9, 2024

Revised: March 3, 2025

Accepted: March 11, 2025

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง การจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการนำเสนอแนวทางการบูรณาการระหว่าง 3 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน และเทคนิคการออกแบบการเรียนการสอนตามแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชน มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ และ 3) การจัดสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย หลักการสำคัญของการจัดสัมมนา ลักษณะทั่วไป ขั้นตอนการจัดสัมมนา องค์ประกอบของการจัดสัมมนา และประโยชน์ที่ได้จากการจัดสัมมนา โดยการนำทั้ง 3 ด้านดังกล่าวนี้มาบูรณาการเข้าด้วยกัน เพื่อให้กระบวนการในการจัดสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนในชุมชนมากที่สุด เล็งเห็นจุดเด่นและจุดอ่อนของชุมชนที่สามารถพัฒนาต่อยอดได้ การใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชน ทั้งด้านวัฒนธรรม สังคม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และส่งเสริมให้คนในชุมชนเล็งเห็นคุณค่าทรัพยากรที่มีในชุมชน เกิดความภูมิใจและเกิดการอนุรักษ์ไว้เพื่อส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานสืบไป

คำสำคัญ: การจัดการการเรียนรู้, การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน, การจัดการสัมมนา, การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

The integration of three elements is presented in this paper, Community-Based Learning Approach for Community-Based Tourism Seminar Management: An approach to community-based learning Community-based learning theories, tactics, procedures, and instructional design

¹ สาขาวิชาการท่องเที่ยว โรงเรียนการท่องเที่ยวและการบริการ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาตรัง

Department of Tourism, School of Tourism and Hospitality Management, Suan Dusit University, Trang Center

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษาตรัง

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Dusit University, Trang Center

³ สาขาวิชาการท่องเที่ยว คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

Department of Tourism, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Thanyaburi

⁴ สาขาวิชาการโรงแรมและที่พัก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Department of Hotel and Lodging Business, Faculty of Humanities and Social Sciences, Ubon Ratchathani Rajabhat University

methodologies are all included in this. Community-Based Tourism: This category includes four essential components: learning, management, community organizations, and natural resources and cultures. Planning Tourism Seminars: This includes general characteristics, seminar organization steps and components, seminar organization principles, and seminar benefits.

The goal of integrating these three elements is to develop a procedure for hosting community-based tourism seminars that closely corresponds with local requirements. It places a strong emphasis on identifying the community's assets and shortcomings in order to promote growth and make the most of the cultural, sociological, and natural resources that are available. Instilling pride and promoting conservation efforts to protect these treasures for future generations are further goals.

Keywords: Learning Approach, Community-Based Learning, Seminar Management, Community-Based Tourism

บทนำ

การจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการร่วมกัน ระหว่างหลักสูตรสถานศึกษาและชุมชน โดยมุ่งเน้นไปที่การลงมือปฏิบัติจริงในชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ภายใต้ความร่วมมือกันระหว่างผู้สอน ผู้เรียน และคนในชุมชน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนและเข้าใจชุมชนมากขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 มีคุณธรรมจริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ตระหนักในความรับผิดชอบในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน รวมทั้งเพื่อตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ซึ่งชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชนและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก อันเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์พานิช, 2557) เมื่อนำหลักการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมาบูรณาการร่วมกันกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน (community based-tourism) หรือ CBT ซึ่งเป็นพื้นฐานที่พัฒนามาสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นอีกหนึ่งเครื่องมือที่มีส่วนช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในด้านของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนได้นั้น ต้องอาศัยปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 ประการ ได้แก่ 1) ศักยภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่บนพื้นฐานนิเวศวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และใช้อย่างรู้คุณค่า 3) คนในชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางอนาคตของตนเอง 4) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมีการบริหารจัดการในรูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทและสถานการณ์ 5) การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการกระจายรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นการจัดการผลประโยชน์ร่วมกัน 6) การท่องเที่ยวโดยชุมชนสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องแรก ๆ เกี่ยวกับแนวคิดการก่อเกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และ 7) การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน (วรพงศ์ ผูกภู, 2561)

ด้านการจัดสรรจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในยุคที่สังคมให้ความสำคัญแก่ข้อมูลข่าวสาร เพราะมีการพัฒนาเทคโนโลยีให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและรวดเร็ว องค์การต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน หรือแม้กระทั่งในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ จึงมีความจำเป็นที่จะแสวงหาข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

องค์การเพื่อให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ๆ ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันไป เช่น การศึกษาจากรายงานวิจัย รายงานข่าวทางธุรกิจ การเข้าร่วมอบรมรวมไปถึงการเข้าร่วมสัมมนา ซึ่งถือได้ว่าเป็นแหล่งข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์การ บุคลากร และทรัพยากรอื่น ๆ ขององค์การให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด (แพรวพรรณ ตรีชั้น, 2563) ทั้งนี้ปัจจุบันพบว่า การประชุมสัมมนาด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนขยายเป็นวงกว้างมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จัดงานสัมมนา “ท่องเที่ยวไทย: ปรับตัวอย่างไรให้รอดในยุคที่โลกเปลี่ยน” ภายใต้โครงการ STAR (Sustainable Tourism Acceleration Rating) เพื่อเป็นเวที UP-SKILL ความรู้ นำเสนอกลยุทธ์ในการปรับตัวให้ธุรกิจท่องเที่ยวอยู่รอด พร้อมยกระดับสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไปสู่สากลแก่ผู้ประกอบการ โดยในเวทีสัมมนาได้มีการแบ่งปันข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าในประเทศไทย พร้อมให้คำแนะนำผู้ประกอบการในการปรับตัวด้วยการนำเสนอจุดขายที่ผูกกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งจะช่วยสร้างความแตกต่างและดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ใส่ใจเรื่องสิ่งแวดล้อมอีกด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2567) อย่างไรก็ตามการประชุมสัมมนา นับได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการแสวงหาความรู้ ประสบการณ์และแนวคิดจากผู้ที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากการที่ผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนามาประชุม พบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันเพื่อให้ได้รับความรู้ใหม่ ๆ เกิดแนวทางในการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นรวมถึงเป็นการเพิ่มแนวคิดและวิสัยทัศน์ใหม่ ๆ ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตัวเองรวมไปถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นที่รู้จักในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และเอเชียใต้ซึ่งว่าการเรียนรู้โดยการบริการสังคม (Service Learning: SL) เป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับบุคคลและความต้องการของชุมชน (Flecky, 2011) การเรียนรู้ตามชุมชน (CBL) เป็นกลยุทธ์การสอนที่บูรณาการหลักสูตรวิชาการเข้ากับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเชื่อมโยงทฤษฎีทางวิชาการและปัญหาในชีวิตจริงในระดับชุมชนเข้าด้วยกัน ผู้เรียนมีโอกาสรู้เนื้อหาทางวิชาการโดยอิงจากสถานการณ์จริงโดยทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน วัตถุประสงค์หลักของ CBL คือ การช่วยให้ทั้งผู้เรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในกระบวนการสำรวจและทำความเข้าใจสถานการณ์จริงในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน (Chhetri, Phuyal, & Amgain, 2021)

นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน ใช้การสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ที่สามารถจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้และทักษะอย่างหลากหลาย เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นในศตวรรษ 21 รวมถึงการมีคุณธรรม จริยธรรม เจตคติที่พึงประสงค์ มีความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของชุมชน โดยที่ชุมชนและผู้เรียนจะได้รับประโยชน์ร่วมกันสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก และเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2557; กล้า ทองขาว, 2561)

ทฤษฎีพื้นฐานของการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีรากฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (constructivist theory) โดยมีเงื่อนไขการเรียนรู้ คือ การเรียนรู้เป็นกระบวนการลงมือกระทำ (active process) ที่เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลความรู้ต่าง ๆ จะถูกสร้างด้วยตัวผู้เรียนเองโดยใช้ข้อมูลที่หรือความรู้เดิม ประสบการณ์เดิมที่มีอยู่แล้ว

มาสร้างความรู้ให้เกิดขึ้นใหม่ ประสบการณ์ของผู้เรียนจะถูกนำมาเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ และจะมีผลโดยตรงต่อการสร้างความรู้ใหม่ แนวคิดใหม่หรือการเรียนรู้ใหม่ กระบวนการเรียนรู้จึงมักเป็นลักษณะที่ให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากการร่วมมือกันแก้ปัญหา โดยมีหลักการพื้นฐานสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. สถานการณ์ปัญหา (problem based) มาจากพื้นฐานของกลุ่มแนวคิดคอนสตรัคติวิสต์เชิงปัญญา (cognitive constructivism) ของเพียเจต์ ที่เชื่อว่าถ้าผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเสียดุลทางปัญญา ผู้เรียนต้องพยายามปรับโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) หรือที่เรียกว่า สกีม่า (schema) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุลโดยการปรับโครงสร้างทางปัญญาที่สามารถที่จะสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาได้หรือเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นประตุนำผู้เรียนเข้าสู่เนื้อหา

2. แหล่งเรียนรู้ (resource) เป็นที่รวบรวมข้อมูลเนื้อหาสารสนเทศที่ผู้เรียนใช้ในการแก้ปัญหา ในสถานการณ์ เช่น ชุมชนการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ธรรมชาติ แหล่งสารสนเทศ เป็นต้น

3. ฐานการช่วยเหลือ (scaffolding) ซึ่งจะสนับสนุนผู้เรียนในการแก้ปัญหาหรือการเรียนรู้ในกรณีที่ผู้เรียนพยายามแล้วแต่ไม่สามารถแก้ปัญหาให้สำเร็จด้วยตัวเองได้ โดยการช่วยเหลืออาจเป็นคำแนะนำแนวทางต่าง ๆ ในการแก้ปัญหารวมไปถึงกระบวนการคิด เป็นต้น

4. การโค้ช (coaching) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคอนสตรัคติวิสต์ (constructivist theory) โดยเปลี่ยนบทบาทของครูจากหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้หรือบอกความรู้มาเป็น “ผู้ชี้แนะ” ที่ต้องให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำแก่ผู้เรียน ซึ่งมุ่งเน้นการให้ความรู้ในเชิงพุทธิปัญญา การให้รู้คิดและการสร้างปัญญา

5. การร่วมมือกันแก้ปัญหา (collaboration) เป็นการสนับสนุนให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่นเพื่อขยายมุมมองให้แก่ตนเอง ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการคิดไตร่ตรอง เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้สอนได้สนทนา และร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเองกับผู้อื่น นอกจากนี้ยังเป็นส่วนสำคัญในการป้องกันและปรับมนคติที่คลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นในขณะที่เรียนรู้ (สุมาลี ชัยเจริญ, 2557)

กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมีหลายรูปแบบเป็นการผสมผสานทั้งทฤษฎีการปฏิบัติ ซึ่ง Melaville, Berg, and Blank (2006) ได้สรุปกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ 6 กลยุทธ์ ดังนี้

1. การให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ (academically based community service: ABCS) จะเชื่อมต่อการปฏิบัติงานการศึกษาของสถานศึกษากับชุมชนที่อยู่ล้อมรอบมุ่งเน้นในการฟื้นฟูชุมชน โดยเริ่มต้นจากความต้องการของชุมชน กระบวนการเรียนรู้การวิจัยและการดำเนินการต่าง ๆ ในวันที่มีการสอนตามปกติ และหลังเลิกเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงพื้นที่จริง

2. การศึกษาความเป็นพลเมือง (civic education) มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ทางวิชาการของผู้เรียนกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งมีความสำคัญกับประชาธิปไตยตามรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญ คือ การมีบทบาทในการเป็นพลเมือง สะท้อนถึงเจตนา และมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ของความเป็นพลเมืองต่อระบอบประชาธิปไตยเชื่อมโยงกับชีวิตของตนเอง

3. การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (environmental education) เป็นการใช้ประโยชน์จากความอยากรู้อยากเห็นของผู้เรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับความเป็นธรรมชาติและความสัมพันธ์ทางสังคม เสริมสร้างความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ให้ผู้เรียนลงพื้นที่จริงเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมในชุมชนอย่างเหมาะสม

เพื่อกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมส่วนบุคคลในเชิงบวก ฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ การวางแผน การสืบค้น การลงมือปฏิบัติ รวมทั้งปลูกฝังทักษะความเป็นพลเมืองในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาชุมชน

4. การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน (place-based learning) หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” จะใช้ประวัติศาสตร์ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นบริบทในการเรียนรู้ การทำงานของผู้เรียนตามความต้องการและความสนใจของสมาชิกชุมชน ให้ท้องถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้โดยชุมชน มีบทบาทเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้เรียนมีการเรียนรู้และทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน และคนในชุมชนรวมทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย

5. การเรียนรู้โดยการบริการ (service learning) เป็นการบูรณาการระหว่างการให้บริการชุมชนกับการศึกษาเนื้อหาสาระ ตามหลักสูตรด้านความรู้ความสามารถและทักษะที่ชัดเจน เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ ต่อสังคมและชุมชน กิจกรรมการให้บริการที่ผู้เรียนกำหนด ขึ้นต้องตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม และเชื่อมโยงกับเป้าหมายของการเรียนรู้ตามหลักสูตร ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนิน โครงการมีการสะท้อนคิดตลอดกระบวนการการเรียนรู้ประเมินผลการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายเพื่อวัดความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน

6. การเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐาน (work-based learning) ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้ผู้เรียนใช้เวลาอยู่กับผู้มีประสบการณ์ เพื่อขอคำปรึกษา หรือการให้ข้อมูลเพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพ และซึมซับแบบอย่างที่ดีจากผู้มีประสบการณ์

เทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ (community base learning: CBL)

การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (community based learning: CBL) คือ การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน เช่น การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดการองค์กรภายในชุมชน เป็นต้น โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 4 ข้อ ดังนี้

1.1 การเรียนรู้เพื่อรู้ (learning to know) คือ กระบวนการและวิธีการแสวงหาความรู้ เพื่อสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต

1.2 การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง (learning to do) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถ ความชำนาญ สมรรถนะด้านวิชาชีพ การนำองค์ความรู้ไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานและอาชีพได้อย่างเหมาะสม

1.3 การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น (learning to live Together) การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.4 การเรียนรู้เพื่อชีวิต (learning to be) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา เพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความรับผิดชอบต่อสังคม เข้าใจตนเองและผู้อื่น (กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์, 2565)

2. ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

Owens and Wang (1996) กล่าวถึงขั้นตอนหลัก ๆ ในการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 ขั้นการกำหนดกรอบหรือการวางแผน (framing planning) เป็นการกำหนดกรอบที่ชัดเจนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ได้มาก ดังนั้น ผู้เรียนและผู้สอนควรได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้

2.2 ขั้นการดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง (active itself) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจะเป็นขั้นตอนง่ายๆ ไม่ซับซ้อน โดยการซักถามหรือค้นคว้า หรือเป็นขั้นตอนที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอนเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้

2.3 ขั้นการสะท้อน (reflect) เป็นขั้นตอนการสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ซึ่งอาจจะทำคนเดียว โดยบันทึกการเรียนรู้หรือการอภิปรายกลุ่ม โดยการอภิปรายกลุ่มจะครอบคลุมถึงสิ่งที่คิดว่าถูกต้อง ไม่ถูกต้อง หรือสิ่งที่ไม่คาดหวัง ขั้นตอนการสะท้อนนี้จะมีการทบทวนกลับไปยังขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือวางแผนเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ต่อไป

สรุปขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Introduction to Community-Based Learning, 2017) มีดังนี้

1. การเตรียมการสิ่งที่ต้องดำเนินการ ได้แก่ ระบุความต้องการ สรุปความรู้ และทักษะของนักศึกษา เตรียมข้อมูล ประสานงานกับชุมชน วางแผนสนับสนุนการศึกษาของนักศึกษา ซึ่งรวมการเรียนรู้ให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

2. การปฏิบัติการ โดยจัดให้ผู้เรียนได้ใช้ทักษะและความรู้เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง

3. การสะท้อนร่วมกันอภิปรายสิ่งที่ได้จากการศึกษา

4. พิสูจน์และสรุปผล นำเสนอรายงานการศึกษาของกลุ่มตนเอง และพัฒนาโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

3. การออกแบบการสอนตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน (Community Base Learning: CBL) มีการจัดรูปแบบการสอนเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กระตุ้นความสนใจ การกระตุ้นการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากค้นหาคำตอบถือเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการจัดการเรียนการจัดการเรียนรู้แบบ CBL ซึ่งจะมีวิธีการจัดการกระตุ้นผู้เรียนที่แตกต่างจากการเรียนแบบปกติที่เป็นการบังคับให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้จากการใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ แต่การกระตุ้นการเรียนรู้แบบ CBL จะส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีกว่าเดิม และสนใจในการค้นหาความรู้ด้วยตนเองได้ โดยที่มีการจัดการกระตุ้นความสนใจโดยใช้เหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนหรือสิ่งที่ผู้เรียนสนใจเป็นตัวกระตุ้น ใช้สื่อมัลติมีเดีย และการใช้เกมส์ หรือกิจกรรมมากระตุ้น

ขั้นตอนที่ 2 ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ หลังจากการกระตุ้นความสนใจ คือ การตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มผู้เรียนตามความสนใจใช้ปัญหาเป็นตัวนำ ซึ่งผู้สอนไม่ได้เป็นผู้กำหนดคำถามให้ แต่จะเป็นการปล่อยให้ผู้เรียนค้นหาปัญหาที่ตนเองสงสัยและสงสัยในบทเรียน จากนั้นจึงทำการแบ่งกลุ่มตามความสนใจ ทั้งนี้จำนวนของกลุ่มนั้นจะตั้งขึ้นอยู่กับจำนวนปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน โดยผู้เรียนสมัครใจที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง จะเห็นได้ว่าผู้เรียนนั้นไม่ได้ถูกบังคับให้รู้แต่เกิดความ “อยากรู้” ด้วยตนเองและเมื่อผู้เรียนเกิดความอยากรู้ สิ่งนี้จึงเป็นจังหวะที่ดีที่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนนั้นสามารถค้นหาเนื้อหาที่ตนเองต้องการ ซึ่งผู้เรียนนั้นพร้อมที่จะเปิดรับความรู้ได้อย่างเต็มที่

ขั้นตอนที่ 3 ค้นคว้าและคิด เป็นขั้นตอนที่ใช้เวลามากที่สุด ผู้สอนจะปล่อยให้ผู้เรียนนั้นได้ใช้เวลาในการเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ ผู้สอนนั้นมีหน้าที่เดินให้คำปรึกษาตามกลุ่มเวลาที่ผู้เรียนมีปัญหา ชี้แนะและ

ตอบคำถามด้วยคำถาม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด โดยหลีกเลี่ยงการตัดสินและการอธิบายเนื้อหาอย่างละเอียด ซึ่งจะเป็นการส่งผลให้ผู้เรียนหมดอิสระทางความคิด แต่จะใช้วิธีการง่าย ๆ เช่น การถามกลับ การตั้งคำถาม การตั้งข้อสังเกต การชวนคิดชวนคุย หรือการโต้แย้งด้วยเหตุผล ทั้งนี้สิ่งสำคัญ คือ ผู้สอนจะต้องแนะนำให้ผู้เรียนหาความรู้ได้ถูกแหล่ง รู้จักเลือกข้อมูลความรู้ได้อย่างถูกต้อง และปล่อยให้ผู้เรียนสนุกไปกับการเรียนรู้ และค้นคว้าความรู้ นั้น ๆ

ขั้นตอนที่ 4 นำเสนอ ผู้เรียนจะได้นำเสนอผลงานที่ตนเองที่ได้ไปค้นคว้าและคิดค้นมาหน้าชั้นเรียน ในระหว่างนั้นผู้สอนนั้นจำเป็นต้องปล่อยให้ผู้เรียนนั้นนำเสนอจนจบ โดยไม่แทรกแซง แสดงความคิดเห็น หรือซักถามระหว่างการนำเสนอ เมื่อจบการนำเสนอผู้สอนจะเป็นผู้เปิดประเด็นให้เพื่อนร่วมชั้นมีการซักถาม ในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้นำเสนอนั้นได้ตรวจสอบความถูกต้อง ความครอบคลุมของข้อมูลที่ได้นำมา และต้องเพิ่มเติมตรงไหนบ้างจากการซักถามของผู้เรียนด้วยกัน ถ้าหากข้อมูลที่หามานั้นไม่ถูกต้อง การซักถามในห้องเรียนจะเกิดประเด็นใหม่ ๆ ที่ผู้นำเสนอนั้นจำเป็นต้องมีข้อมูลเพื่อตอบข้อซักถามให้ถูกต้อง โดยที่ผู้สอนจะทำหน้าที่คอยควบคุมคำถามและข้อคิดเห็นต่าง ๆ ให้อยู่ในประเด็น ถ้าหากในผู้เรียนร่วมชั้นไม่มีข้อซักถามหรือข้อสงสัย ผู้สอนอาจจะเป็นผู้เริ่มถามเองเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการซักถามในชั้นเรียน ซึ่งวิธีการนี้อาจจะต่อยอดไปสู่ความรู้ใหม่ ๆ แตกต่างจากเนื้อหาเดิม

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผล เป็นการประเมินผลกิจกรรมทั้งหมดที่ผู้เรียนได้ทำมาตลอดเวลาของการเรียนรู้ในรูปแบบ CBL ซึ่งจะต้องครอบคลุมตามกรอบคุณวุฒิแห่งชาติหรือหลักสูตรแกนกลาง คือ การที่ผู้เรียนมีการพัฒนาทั้งด้านของความรู้ (knowledge) ทักษะ (skill) และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ (attitude) เพื่อให้ได้คุณภาพของผู้เรียนที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งในรูปแบบการเรียนการสอนแบบ CBL นั้นจำเป็นต้องประเมินทั้ง 3 ด้าน ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. ด้านความรู้ การประเมินด้านความรู้ทำได้ด้วยวิธีการที่คุ้นเคย คือ การสอบวัด หรือทำแบบฝึกหัดต่าง ๆ และนำคะแนนมาเป็นตัวชี้วัด
2. ด้านทักษะ เป็นการประเมินความสามารถของผู้เรียน ซึ่งสามารถใช้รูปแบบการประเมินแบบรูบริค (rubric) ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับที่ตั้งหัวข้อในการประเมิน และรายละเอียดการประเมินที่จำเป็น
3. ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถใช้การประเมินแบบรูบริค (rubric) ได้ ซึ่งจะมีส่วนคล้ายกับการประเมินด้านทักษะ คือการตั้งหัวข้อการประเมินในคุณลักษณะที่ผู้สอนมีความประสงค์ให้เกิดขึ้นในผู้เรียน (วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์, 2563)

ทั้งนี้ในด้านของทักษะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้นจำเป็นต้องประเมินควบคู่กันจากผู้สอนและผู้เรียนด้วยกันเอง ซึ่งจะเป็นการประเมินรอบด้านทั้งผู้เรียนที่ทำกิจกรรมด้วยกัน และผู้สอนที่คอยสังเกตการณ์อยู่ในชั้นเรียน เพื่อเป็นการประเมินที่มีความแม่นยำมากขึ้น โดยเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ จะเป็นการศึกษาแนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้แก่ การเรียนเพื่อรู้ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการเรียนรู้เพื่อชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจะมุ่งเน้นกระบวนการขั้นตอนต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนการกำหนดกรอบหรือการวางแผน ขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยตนเอง และขั้นตอนการสะท้อนหรือสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ และขั้นตอนของการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เช่น การเตรียมการสิ่งที่ต้องดำเนินการ การปฏิบัติการ การสะท้อน และการพิสูจน์และสรุปผล และการคำนึงถึงการออกแบบการสอน ตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐานโดยมีกระบวนการจัดรูปแบบ

การสอนเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่ การกระตุ้นความสนใจ การตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ การค้นคว้า และคิด การนำเสนอ และการประเมินผลที่ต้องประเมินรูปแบบการเรียนการสอน เช่น ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ผ่านการศึกษาทฤษฎีและกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และรวมทั้งการศึกษาเทคนิคการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่เกี่ยวข้องกับ แนวทางการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน และนำไปสู่ การออกแบบการสอนตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถแสดงในภาพ 1

ภาพ 1

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

หมายเหตุ. จาก “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน” ผู้เขียนพัฒนามาจากแนวคิดของ สุมาลี ชัยเจริญ (2557); Melaville, Berg and Blank (2006); กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์ (2565); วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์ (2563); Owens and Wang (1996); Introduction to Community-Based Learning (2017).

การท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลักการของการพัฒนาท่องเที่ยวโดยชุมชน (วิระพล ทองมา, 2561; ญัณฐพัชร มณีโรจน์, 2560; พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จ่อหอ, 2556; เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552; พยอม ธรรมบุตร, 2549) การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community - based tourism) คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชน กำหนดทิศทางการจัดการโดยชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มี 4 ด้าน คือ 1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม อันได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน วิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น 2) ด้านองค์กรชุมชนกระบวนการสื่อสารที่ดีในชุมชน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย ชุมชนเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา 3) ด้านการจัดการ คือ การมีองค์กร มีกฎและกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยวที่สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม และมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน และ 4) ด้านการเรียนรู้ คือ กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง มีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน รวมถึงการสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมชุมชน

ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ 1) สนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ของชุมชนอย่างยั่งยืน สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนในการเผยแพร่ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรในชุมชน 2) สนับสนุนการฟื้นฟูวัฒนธรรมท้องถิ่น สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนในการนำเสนอ “ของดี” ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้คนภายนอกได้รับรู้ 3) ส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน ช่วยให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมและกำหนดบทบาทของชุมชนต่อการท่องเที่ยว มีกระบวนการในการจัดการความรู้ภายในชุมชน สร้างระบบในการบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวภายในชุมชน และ 4) สนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของนักท่องเที่ยวกับชุมชนรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่มีความอุดมสมบูรณ์เป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมชุมชน สร้างอาชีพให้คนในชุมชนในการสร้างอาชีพเสริมที่เกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยว และการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนและสาธารณประโยชน์

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนร่วมกับการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นการบริหารทรัพยากรด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม แหล่งธรรมชาติ รวมถึงทรัพยากรอื่น ๆ ของชุมชนมาพัฒนาให้เกิดมูลค่าด้านการท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชน สร้างงาน สร้างอาชีพ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ทั้งนี้การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนต้องคำนึงถึงบทบาทและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ มีการบริหารจัดการทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม องค์กรชุมชน การจัดการสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจของชุมชน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว

การจัดการสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยว

การจัดสัมมนาเป็นแนวทางการศึกษาแบบหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้รับโอกาสในการฝึกฝนและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล และการตัดสินใจ

เพื่อให้กลายเป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถ การพัฒนาทางการศึกษาได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการนำวิธีการเรียนรู้แบบกลุ่มที่เน้นการเรียนรู้การสอนเชิงรุกมาใช้ในหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะเหล่านี้ การสัมมนาเป็นตัวอย่างหนึ่งของวิธีการเรียนรู้แบบกลุ่มที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมากในปัจจุบัน (Spruijt, 2014)

การสัมมนาเป็นการประชุมกลุ่มประเภทหนึ่งที่ต้องอาศัยกลุ่มเป็นหลักโดยทั่วไป ผู้ที่เข้าสัมมนาจะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ มาประชุมเพื่อศึกษาปัญหา วิเคราะห์สรุป และหาแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกันตามหลักการของประชาธิปไตย ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักการสำคัญของการประชุมสัมมนา

การจัดการประชุมสัมมนาต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจน เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้น และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนา เป้าหมายนั้นต้องมีความเป็นไปได้ สอดคล้องกับความต้องการ และเป็นที่ยอมรับของผู้ประสงค์จะเข้าร่วมประชุมสัมมนา ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1.1 เพื่อนำเสนอสาระความรู้ที่ทันสมัย และทันต่อสถานการณ์ โดยผู้นำเสนอได้มาจากการศึกษาและค้นคว้าตามความสนใจ หรือเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่ประสบ เมื่อได้ตามความต้องการแล้วจะต้องมีการเผยแพร่ต่อผู้สนใจให้รับรู้โดยทั่วกัน

1.2 เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ แนวคิด ระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน เนื่องจากการสัมมนาเป็นการรวมกลุ่มของผู้ที่มีความสนใจในประเด็นเดียวกัน ซึ่งจะเป็นผู้มีความรู้ และมีประสบการณ์ในระดับที่ไม่แตกต่างกันมากมายนัก

1.3 เพื่อแสวงหาข้อตกลง ข้อสรุป และแนวทางปฏิบัติให้ได้ในเวลาอันรวดเร็ว ซึ่งเป็นการระดมสมองของผู้มีความรู้ความสามารถและมีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่จัดสัมมนา ทำให้ได้รับข้อมูลที่ตรงกับความต้องการภายในเวลาที่จัดสัมมนา

2. ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา

2.1 รูปแบบการจัดประชุมสัมมนา ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัด โดยทั่วไปเป็นการจัดเพื่อการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ หรือเพื่อระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ในขณะนั้น

2.2 หัวข้อในการจัดสัมมนาต้องเป็นองค์ความรู้ และปัญหาทางวิชาการ ซึ่งผู้คนส่วนใหญ่ให้ความสนใจและมีผลต่อการดำรงชีวิตหรือมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

2.3 เป็นกระบวนการรวมผู้สนใจในเรื่องเดียวกัน โดยเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในระดับที่ใกล้เคียงกันหรืออาจแตกต่างกันไม่มากนัก เพื่อมาร่วมกันสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่

2.4 ใช้หลักกระบวนการกลุ่มในการจัด เพื่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมสัมมนาด้วยกัน

2.5 เป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมสัมมนา มีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมตลอดการสัมมนา

2.6 ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้มีโอกาสพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการพูด การฟัง การคิด และการนำเสนอ เป็นต้น

2.7 การสัมมนามีผู้นำและผู้ตามในกระบวนการเรียนรู้ระหว่างการสัมมนา

2.8 ผลของการสัมมนาจะได้ในรูปแบบของการที่ผู้ร่วมสัมมนามีการพัฒนากระบวนการฟัง การคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน การทดสอบองค์ความรู้ และการประเมินคุณค่าความคิดเห็นจากผู้ร่วมสัมมนา

2.9 การสัมมนาเป็นกระบวนการหรือเครื่องมือในการหล่อหลอมให้เกิดองค์ความรู้ใหม่

3. ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนา

สัมมนาเป็นการจัดประชุมเพื่อแสวงหาความรู้ ปรัชญาหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อสรุป หรือแนวทางเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองหรือองค์การ โดยทั่วไปมีลักษณะการจัดดังนี้

3.1 เรื่องที่นำมาสัมมนา ควรเป็นปัญหาหรือประเด็นที่ก่อให้เกิดความเสียหายในวงกว้าง จำเป็นต้องหาทางดำเนินการแก้ไขโดยเร่งด่วน และต้องการความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่าย

3.2 กำหนดรูปแบบการประชุมให้เหมาะสมขึ้นอยู่กับเป้าหมายที่ต้องการ โดยมีผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นผู้ให้ความรู้หรือเสนอแนวความคิด

3.3 เมื่อประชุมเสร็จควรมีการพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา และหาข้อสรุปให้ได้แนวทางในการนำไปใช้ได้โดยอาจแบ่งเป็นกลุ่มย่อยก็ได้ หรือให้มีการอภิปรายในการประชุมก็ได้

3.4 ต้องประเมินผลการจัดสัมมนาเพื่อเป็นแนวทางในดำเนินการจัดครั้งถัดไป

3.5 เมื่อเสร็จสิ้นการสัมมนาต้องมีการสรุปผลการสัมมนาเป็นรายงาน เผยแพร่ให้้องค์การหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำแนวทางหรือข้อสรุปเพื่อนำไปพิจารณาในการประยุกต์ใช้ต่อไป

4. องค์ประกอบของการประชุมสัมมนา

การประชุมสัมมนาเป็นวิธีการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ที่มีกลุ่มบุคคลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยใช้ความรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เพื่อประโยชน์ร่วมกันให้ได้ข้อยุติในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเองหรือองค์การได้ตามความต้องการ เพื่อให้การจัดประชุมสัมมนาแต่ละครั้งบรรลุตามเป้าหมายที่ต้องการ และจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

4.1 องค์ประกอบด้านเนื้อหา ได้แก่ สารหรือเรื่องราวที่จะนำมาจัดประชุมสัมมนา

4.2 องค์ประกอบด้านบุคลากร หมายถึง บุคคลที่เกี่ยวข้องและมีหน้าที่ในการจัดประชุมสัมมนา ซึ่งประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนา กลุ่มวิทยากร และกลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนา

4.3 องค์ประกอบด้านสถานที่ รวมถึงอุปกรณ์และเครื่องมือต่าง ๆ ที่จะช่วยให้การประชุมสัมมนาสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

4.4 องค์ประกอบด้านเวลา กำหนดการวันเวลาสำหรับการจัดประชุมสัมมนาเป็นเรื่องที่สำคัญ ดังนั้นผู้จัดงานต้องมีการวางแผนให้ชัดเจนว่าควรใช้วันเวลาใดที่เหมาะสมและเกิดความสะดวกแก่ทุกฝ่ายงาน

4.5 องค์ประกอบด้านงบประมาณ เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากในการจัดประชุมสัมมนาในแต่ละครั้งต้องมีค่าใช้จ่ายเกิดขึ้น

5. ประโยชน์ที่ได้จากการประชุมสัมมนา

การจัดประชุมสัมมนาโดยทั่วไปจะจัดเพื่อนำเสนอความรู้และความก้าวหน้าในศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่ง หรือเพื่อการแสวงหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือคาดว่าจะเกิดขึ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจัดประชุมสัมมนามีประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมสัมมนามากมาย สรุปได้ดังนี้

5.1 ได้รับโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ และแนวคิดระหว่างกลุ่มคนที่มีความรู้ประสบการณ์ หรือมีความสนใจในเรื่องเดียวกัน

5.2 มีแนวทางการพัฒนา ปรับปรุง หรือแก้ไขในหน้าที่การงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หรือการแก้ปัญหาในขณะนั้น

5.3 เป็นการพัฒนาตนเองให้มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ รู้จักและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

5.4 เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมสัมมนาด้วยกัน จากการได้มีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (สุนทร เกตสุขาวดี, 2553; ผล ยาวิชัย, 2553; ไพโรจน์ นิยมมนาค, 2554; แพรพรรณ ตรีซัน, 2563)

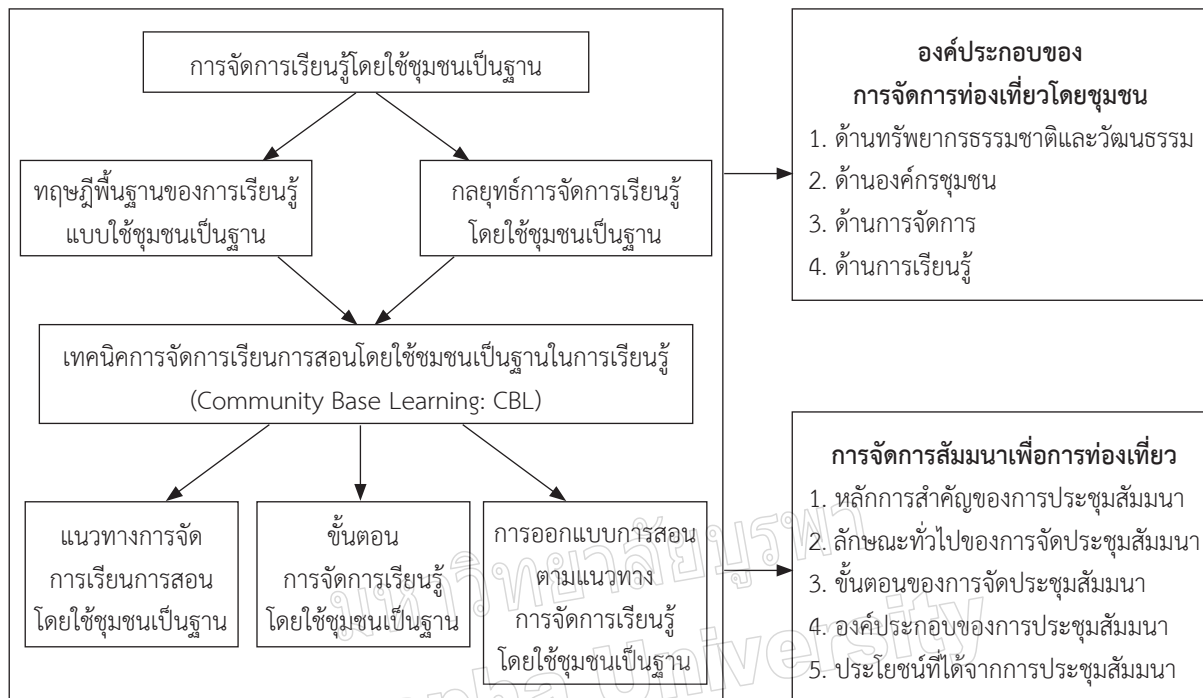
สรุปได้ว่า การจัดประชุมสัมมนาเป็นงานที่มีความสำคัญ เนื่องจากเป็นประโยชน์ต่อผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาอย่างมากมาย โดยผู้จัดจำเป็นต้องมีความเข้าใจในหลักการสำคัญของการประชุมสัมมนาที่ต้องคำนึงถึงการนำเสนอสาระความรู้ที่ทันสมัยและทันต่อสถานการณ์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ แนวคิดระหว่างกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ความสนใจในเรื่องเดียวกัน และการแสวงหาข้อตกลง ข้อสรุปและแนวทางปฏิบัติให้ได้ในเวลาอันรวดเร็ว ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา รูปแบบการจัดประชุมสัมมนาขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการเผยแพร่องค์ความรู้ใหม่ และระดมความคิดเห็นในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์ในขณะนั้น ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนาจะคำนึงถึงหัวเรื่องที่นำมาสัมมนา กำหนดรูปแบบการประชุม มีการพิจารณาวิเคราะห์ปัญหา และหาข้อสรุปให้ได้แนวทางในการนำไปใช้ได้ มีการประเมินผลการจัดสัมมนา และการสรุปผลการสัมมนาเป็นรายงาน นอกจากนี้การจัดยังต้องมีการศึกษากระบวนการจัดประชุมสัมมนาในแต่ละระยะ ได้แก่ ระยะจัดเตรียม ระยะดำเนินงาน และระยะติดตาม เพื่อให้มีแนวทางในการนำไปปฏิบัติอันจะเกิดประโยชน์สูงสุด แก่ผู้จัดและผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

ทั้งนี้ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการจัดการสัมมนา เพื่อการท่องเที่ยว โดยชุมชนเนื่องมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนา และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละท้องถิ่นมีความจำเป็นที่จะต้องเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับรูปแบบการท่องเที่ยว เพราะแต่ละชุมชนมีความแตกต่างทางองค์ประกอบการท่องเที่ยว และทั้งนี้การจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นเป็นการตอบสนองกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ชัดเจน เพราะเป็นการนำเสนอองค์ประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนครบทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ นำมาบูรณาการกับหลักการสำคัญของการประชุมสัมมนา ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนา องค์ประกอบของการประชุมสัมมนา และประโยชน์ที่ได้จากการประชุมสัมมนา โดยคำนึงถึงเจ้าบ้าน ผู้มาเยือน นักท่องเที่ยว และการจัดการทรัพยากร ทั้งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับศาสตร์การจัดการด้านต่าง ๆ อันจะทำให้การดำเนินการจัดทำจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

การจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถบูรณาการแนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว โดยชุมชนและรูปแบบการจัดการสัมมนาท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถแสดงในภาพ 2

ภาพ 2

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หมายเหตุ. จาก “การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการจัดการสัมมนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ต่อผู้เขียน พัฒนาจากแนวคิดของ โดย วีระพล ทองมา (2561); ญัฐพัชร มณีโรจน์ (2560); พจนา สอนศรี และสมภพ ยี่จอหอ (2556); เทิดชาย ช่วยบำรุง (2552); พยอม ธรรมบุตร (2549); สุนทร เกตสุขชาติ (2553); ผล ยาวิชัย (2553); ไพโรจน์ เนียมนาค (2554); แพรพรรณ ตรีชั้น (2563).

บทสรุป

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นการออกแบบการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักสูตรการสอนให้เชื่อมโยงกับชุมชน ได้แก่ ทฤษฎีการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานที่มีรากฐานมาจากทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ซึ่งมีหลักการพื้นฐานสำคัญ คือ สถานการณ์ปัญหาแหล่งเรียนรู้ฐานการช่วยเหลือ การโค้ชและการร่วมมือกันแก้ปัญหา ต่อมากลยุทธ์การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานควรศึกษาเกี่ยวกับการให้บริการชุมชนเชิงวิชาการ การศึกษาความเป็นพลเมือง การศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้โดยใช้สถานที่เป็นฐาน หรือ “การเรียนรู้เชิงประสบการณ์” การเรียนรู้โดยการบริการและการเรียนรู้โดยการใช้การทำงานเป็นฐานส่วนขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มี 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นการกำหนดกรอบหรือการวางแผน 2) ขั้นการดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง และ 3) ขั้นการสะท้อนทั้งนี้ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ต้องมีการเตรียมการสิ่งที่ต้องดำเนินการ การปฏิบัติการการสะท้อนนำมาสู่การพิสูจน์และสรุปผล ส่วนด้านเทคนิคและแนวการจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้มี 4 ข้อ คือ 1) การเรียนรู้เพื่อรู้ 2) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันและการเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และ 4) การเรียนรู้เพื่อชีวิต ด้านการออกแบบการสอนตามแนวทางการจัดการการเรียนรู้โดยชุมชนเป็นฐาน มีการจัดรูปแบบการสอนเป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) กระตุ้นความสนใจ 2) ตั้งปัญหาและแบ่งกลุ่มตามความสนใจ 3) ค้นคว้าและคิด 4) นำเสนอ และ 5) ประเมินผล ในรูปแบบการเรียนการสอนแบบการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้นจำเป็นต้องประเมินทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะและด้าน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ จากนั้นผู้เรียนจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่าชุมชนมีทรัพยากรด้านใดบ้าง มีจุดเด่นและจุดอ่อนอย่างไร และนำองค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานมาบูรณาการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างเหมาะสม

การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีองค์ประกอบสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน 4 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านการจัดการ และด้านการเรียนรู้ ทั้งนี้ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนสนับสนุนการพัฒนาคน และมีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชนและคุณภาพชีวิตคนท้องถิ่น โดยมีการบูรณาการในการจัดการสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ หลักการสำคัญของการประชุมสัมมนา ลักษณะทั่วไปของการจัดประชุมสัมมนา ขั้นตอนของการจัดประชุมสัมมนา องค์ประกอบของการประชุมสัมมนา และประโยชน์ที่ได้จากการประชุมสัมมนา นอกจากนี้ยังต้องมีการศึกษาขั้นตอนและกระบวนการในการจัดสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นระยะ เพื่อติดตามและเตรียมการให้การจัดสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและผู้เข้าร่วมสัมมนาแบบองค์รวม

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมทักษะการจัดการสัมมนาเพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมี ดร.ธนวิทย์ เพียรดี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และงานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยสวนดุสิต ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

รายการอ้างอิง

- กล้า ทองขาว. (2561). *การจัดการศึกษาฐานชุมชน (community-based education management: CBEM)*. <http://www.dpu.ac.th/ces/download.php?filename=1377584927.docx>
- กัญญาณัฐ สิมสวัสดิ์. (2565). การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน: กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ท่ามกลางสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19. *วารสารวิจัยศรีล้านช้าง*, 2(6), 47-55.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2567). *ททท. จัดสัมมนา “ท่องเที่ยวไทย : ปรับตัวอย่างไรให้รอดในยุคที่โลกเปลี่ยน” สร้างแรงบันดาลใจและแนวทางสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน*. <https://www.tatstar.org/pr/%E0%B8%97%E0%B8%97%E0%B8%97>
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา. http://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_213.pdf
- ผล ยาวิชัย. (2553). *สัมมนา (Seminar)*. โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์.
- พจนา สวนศรี และสมภพ ยี่จ่อหอ. (2556). *คู่มือมาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน*. สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนมหาวิทยาลัยพายัพ.

- พยอม ธรรมบุตร. (2549). เอกสารประกอบการเรียนการสอนหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- แพรวพรรณ ตรีชั้น. (2563). เอกสารประกอบการสอนวิชาการจัดประชุมและการจัดนิทรรศการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- ไพโรจน์ เนียมนาค. (2554). เทคนิคการสัมภาษณ์และการฝึกอบรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- วรพงศ์ ผูกภู. (2561). ปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน 7 ประการ. <https://www.randdcreation.com/content/5112/ปรัชญาแห่งการท่องเที่ยวโดยชุมชน>
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. แผนพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพมูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.
- วิจารณ์ พานิช. (2557). นวัตกรรมสู่การเป็นประเทศแห่งการศึกษา. <https://www.gotoknow.org/posts/565909>
- วิริยะ ฤาชัยพาณิชย์. (2563). การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยออกแบบการเรียนการสอนแบบสร้างสรรค์เป็นฐาน Creativity-based Learning (CBL). <http://km.ssru.ac.th/V2014/?View=entry&EntryID=2631>
- วีระพล ทองมา. (2561). การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) สำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในเขตที่ดินป่าไม้. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช. <https://www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.doc>
- สุมาลี ชัยเจริญ. (2557). การออกแบบการสอนหลักการทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุนทร เกตสุขาวดี. (2553). สัมมนางานเทคโนโลยีอุตสาหกรรม. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- Chhetri, M. R., Phuyal, K., & Amgain, K. (2021). Community based learning: a milestone for health science students for academic and professional development. *Journal of Karnali Academy of Health Sciences*, 4(1), 1-3.
- Flecky, K. (2011). *Foundations of service learning*. http://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_CH01_FINAL.pdf
- Introduction to Community-Based Learning*. (2017). https://en.wikiversity.org/wiki/Introduction_to_Community-Based_Learning.
- Melaville, A., Berg, A. C., & Blank, M. J. (2006). *Community-based learning: Engaging students for success and citizenship*: Coalition for Community Schools. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED491639.pdf>
- Owens, T. R., & Wang, C. (1996). *Community based learning: a foundation for meaningful educational reform*. University of Nebraska at Omaha. <https://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=slceslgen>
- Spruijt, A. (2014). *Exploring Seminar Learning in Relation to Students, Teachers and Context*. The Netherlands Utrecht University.